

Maria Czaplicka-Jedlikowska

Współczesne tendencje kulturowe
w nadawaniu imion dzieciom
▼ na przykładzie Łobzenicy

1. Nadawanie imion jako przejaw kultury społecznej

Nazwy własne jako część zasobu leksykalnego każdego języka uczestniczą w procesach wartościowania. E. Rzetelska-Feleszko zafascynowana nowym kierunkiem badawczym z punktu widzenia onomastyki kulturowej wydała książkę *W świecie nazw własnych* (2006). W książce tej autorka przedstawiła pierwszą tego rodzaju interesującą próbę spojrzenia na dotychczasowe osiągnięcia w zakresie opisu motywacji kulturowej powstawania nazw. Badania motywacji pozwalają ujawnić wartości, jakimi kierują się użytkownicy języka, wybierając imię swemu dziecku. Problematyka kultury, wartości odzwierciedlanych poprzez imiona i nazwiska została już wcześniej szeroko przedstawiona przez Zofię Kaletę w książce *Nazwisko w kulturze polskiej* (Kaleta 1998). Badaczka wyraża w swych pracach pogląd, że to społeczeństwo tworzy kulturę, przetwarzając wzory zachowań i działań we wspólne wartości. To ono ustanawia ład społeczny kształtowany na podstawie tradycji oraz zwyczajów przez wieki i przekazywany z pokolenia na pokolenie. Określając istotę kultury, przyjmujemy więc, że jest to sfera tkwiąca w świadomości ludzi w postaci norm, wzorów i systemu wartości. Jest ona wyrażana przez znaki i symbole tworzące kulturę symboliczną. W pojęciu kultury narodowej mieści się język, do którego przykładą się szczególną wagę w kulturze polskiej (Kaleta 1998: 7). Imiona, nazwiska, a także inne nazwy własne należą w sposób oczywisty do języka, a wraz z nim do kultury.

Wyodrębnione przez specjalistów dziedziny kultury pozwalają badaczowi imion czy nazwisk dostrzec płaszczyzny z nimi zbieżne. Należą do nich: system wartości, normy moralne, ideały, wzory zachowań i postaw; religia i jej język, jego symbolika, zwyczaje, tradycja i historyczne

doświadczenie narodu (Kaleta 1998: 10). Badania procesów, które decydują o wyborze imion w różnych wspólnotach socjalnych, prowadzone są dopiero od połowy siedemdziesiątych lat ubiegłego wieku (por.: Gajda 1973, Borek 1978, Bubak 1986, Breza 1987).

Celowość i potrzebę badania systemów imienniczych w różnych grupach społecznych i etnicznych uzasadniał Józef Bubak w artykule *Nadawanie imion w Polsce. Aspekt prawny i językowy*. Autor omówił metodologiczne aspekty badania nadawania imion i dokonał jednocześnie przeglądu dotychczasowej literatury przedmiotu. Wymienił czynniki, które determinują z jednej strony trwałość tradycyjnego systemu imienniczego, zaś z drugiej strony nieustanną zmienność, żywotność poszczególnych imion w obrębie tego samego systemu. Czynniki te to: tradycja rodzinna, wpływ kalendarza, wpływ kościoła na wybór imienia, kult świętych, moda literacka, ładne brzmienie form zdrobniałych imienia, dopasowanie współbrzmienia imienia z noszonym nazwiskiem, rzadkość występowania imienia w danym środowisku. J. Bubak omawia wyniki badań na podstawie materiału pochodzącego z Krakowa, Opola, Szczecina, Cieszyna i pisze:

„Porównując najpopularniejsze imiona w Krakowie z takimiż nadawanymi w wyżej wymienionych miastach widzimy zadziwiającą zbieżność. Okazuje się np., że cztery imiona z pierwszej dziesiątki w Krakowie występują we wszystkich czterech miastach również w pierwszej dziesiątce. Są to: *Tomasz* (nawet na pierwszym miejscu w Krakowie i w Cieszynie), *Piotr*, *Rafał* i *Krzysztof*; *Grzegorz* występuje w trzech miastach (Kraków, Opole, Cieszyn); *Paweł*, *Mariusz* i *Łukasz* w dwóch z tych miast” (Bubak 1986: 152).

Wśród imion żeńskich autor odnotował jeszcze większą zbieżność:

„Pięć imion: *Agnieszka* (w Krakowie i Szczecinie na pierwszym miejscu), *Anna*, *Katarzyna*, *Joanna* i *Magdalena* znalazły się w pierwszej dziesiątce w czterech miastach. Pozostałe imiona też były blisko tej czołówki. Okazało się więc, że imiona popularne w Krakowie, w tym samym czasie są również popularne w innych miastach odległych od siebie” (tamże).

W ostatnich latach XX wieku, w ramach seminarium onomastycznego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy¹ przeprowadzono badania w celu ustalenia współczesnych tendencji nadawania imion jako

¹ Obecnie Uniwersytet Kazimierza Wielkiego.

przejawu kultury społecznej. Badania przeprowadzono w kilku przedszkolach w Bydgoszczy² oraz w małym miasteczku niedaleko Bydgoszczy – w Łobżenicy³.

2. Nadawanie imion dzieciom w pokoleniu pradziadków i w pokoleniu prawnuków w Publicznym Przedszkolu w Łobżenicy

Łobżenica jest niewielkim miasteczkiem, które w czasach PRL leżało w województwie bydgoskim, a po reformie administracyjnej w 1998 roku włączone zostało do województwa wielkopolskiego. Chłubi się ono wielowiekową tradycją, gdyż prawa miejskie otrzymało w 1314 r. Autorzy historii miasta pt. *Łobżenica. Portret miasta i okolicy*, A. Mietz i J. Pakulski, napisali:

„Jak wynika z kontraktu lokacyjnego z dnia 9 II 1314 r. Łokietek nadał Pałuce Wincentemu Piotrowicowi prawo lokacji w Łobżenicy miasta na prawie magdeburskim. Wincenty otrzymał też prawo bicia w Łobżenicy denarów” (Mietz, Pakulski 1993: 29).

W końcu XIV w. miasto zostało przejęte przez Arnolda Wałdowskiego, któremu przypisuje się sprowadzenie Augustianów. Ofiarowano im niewielką działkę poza miastem. Miejsce to, zwane obecnie Górka Klasztorną, znane jest z objawienia się pasterzom Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Legenda głosi, że działo się to w 1079 roku i że Matka Boża objawiła się tu po raz pierwszy na ziemiach polskich, właśnie w Górcie. Tradycja uznaje więc, że Górka Klasztorna jest najstarszym sanktuarium kultu Maryjnego w Polsce. Od 1225 roku opiekę nad tym świętym miejscem powierzono ojcom Cystersom, ale Cystersi zajęci innymi fundacjami (w Lubiążu i Henrykowie), zrezygnowali z tej darowizny (Krupa 1997: 10-13). W roku 1404 Arnold Wałdowski sprowadził do Łobżenicy ojców Augustianów, którzy prawie 150 lat opiekowali się Góreckim

² Dane niepublikowane, pozostające w maszynopisach prac magisterskich na UKW napisanych przez: K. Kossak: *Motywy nadawania imion dzieciom w Przedszkolu nr 26 w Bydgoszczy (1987-1991)*; Ł. Baumgart: *Różnice w motywacji nadawania imion w Przedszkolu nr 118 i Przedszkolu nr 24, czyli w starej i nowej części Szwedzkiej (1985-1992)*; E. Sergot: *Socjolingwistyczne aspekty nadawania imion w Przedszkolu nr 35 w Bydgoszczy*.

³ Dane niepublikowane, pozostające w maszynopisie pracy magisterskiej na UKW napisanej przez I. Gajdzińską pt. *Nadawanie imion dzieciom w Łobżenicy w latach dziewięćdziesiątych XX wieku (1999)*.

Sanktuarium. Przez następne dwieście lat kult maryjny na Krajnie rozbudzali i utrwalali Bernardyni, których zakon skasował w 1841 roku pruski zaborca. Samą historię o objawieniu spisał dopiero w XVII w. wojewoda poznański Andrzej Grudziński i z tego okresu pochodzi zachowany do dzisiaj klasztor w Górcie Klasztornej, będący chlubą Łobzenicy i celem wielu pielgrzymek do Matki Bożej Góreckiej Królowej Krajny. Od 1921 roku Górcza Klasztorna jest pod opieką Misjonarzy Świętej Rodziny.

Chlubą Łobzenicy jest też ponad stuletnie przedszkole. Początki placówki wychowawczej dla najmłodszych dzieci sięgają 1905 roku. Pierwotne przedszkole zwane ochronką założyły trzy siostry Służebniczki: Bożena Dobek, Klaudia Poizer i siostra Baginia, a pomagali im dwaj księża. Ksiądz Antoni Kuczera MSF, właśnie z sąsiedniej Górczy Klasztornej, oraz ksiądz Szałkowski z Łobzenicy⁴. W 1952 roku ochronka została przejęta przez władze PRL i powstało Przedszkole Państwowe w Łobzenicy. Od lat 90. XX w. jest dużą, nowoczesną placówką oświatowo-wychowawczą wyposażoną w ładną salę gimnastyczną oraz nowoczesny sprzęt i liczy 8 oddziałów (ok. 160 dzieci).

Ekscerpcję materiału dotyczącą nadawania imion w pokoleniu pradiadków dokonano z ksiąg urodzeń Urzędu Miasta i Gminy Łobzenica z 1929 roku. Zebrano 36 imion męskich i 37 imion żeńskich. Materiał dotyczący końca XX wieku, czyli z pokolenia prawnuków, również wyekscerpowano z ksiąg urodzeń Urzędu Miasta i Gminy Łobzenica. Zebrano 33 imiona męskie i 41 imion żeńskich. Dla pozyskania materiału badawczego zastosowana została technika sondażu z wykorzystaniem ankiety. Pytania w ankiecie muszą być konkretne, ścisłe, jednoprotymowe, gdyż ankietę od ekscerpcji dokumentów i od wywiadu różni stopień standaryzacji. Badanie ankietowe dotyczące ujawnienia wybranego dla dziecka imienia i podania motywacji tego wyboru przeprowadzono właśnie w tym historycznym przedszkolu, czyli w Przedszkolu Publicznym w Łobzenicy.

3. Analiza zebranego materiału

Wyniki badań nadawania imion w pokoleniu pradiadków w 1929 roku okazały się następujące. Najbardziej popularnymi imionami męskimi były:

⁴ Informacji tych udzieliła pani Barbara Piekarska, która pracowała na stanowisku dyrektorki tego przedszkola przez trzydzieści dwa lata. Wspomina ona, że zajęcia odbywały się głównie na powietrzu. Dominowały zabawy ze śpiewem.

Edmund, Henryk (po 7 nadań); *Kazimierz* (6 nadań);
Franciszek (5 nadań);
Czesław, Jan, Józef, Mieczysław, Zygmunt (po 4 nadania);
Alojzy, Bronisław (po 3 nadania);
Alfons, Bogdan, Stanisław (po 2 nadania)
oraz:

Antoni, Artur, Benedykt, Edward, Erazm, Gabryjel, Heliodor, Leon, Lucjan, Marian, Michał, Seweryn, Szczepan, Tadeusz, Wacław, Zdzisław, Konrad (po 1 nadaniu).

Popularność imion *Franciszek, Jan, Józef* związana być mogła z istniejącymi niegdyś w Górcie bractwami św. Franciszka, św. Jana Nepomucena oraz z Zakonem św. Franciszka dla ludzi świeckich. Można domniemywać, iż ta tradycja przyczyniła się do popularności tych imion w Łobżeniczy.

Uważne przyjrzenie się tej liście pozwala stwierdzić, że listę rangową imion męskich tworzą imiona, które znamy raczej z literatury, np.: *Edmund, Benedykt, Erazm, Konrad, Leon, Lucjan, Seweryn, Tadeusz, Wacław*, lub spotykane były jedynie wśród starszych osób poprzedniej epoki. Szczególnie uwaga ta dotyczy takich imion, jak: *Alojzy, Alfons, Czesław, Edward, Henryk, Heliodor, Gabryjel, Józef, Bronisław, Mieczysław, Tadeusz, Wacław, Zygmunt*. Imionami, które spotykamy na nowo wśród niedawno narodzonych chłopców, są natomiast: *Antoni, Franciszek, Leon, Stanisław, Michał, Szczepan*. Spotkać można też imiona *Bogdan* czy *Zdzisław*.

Najbardziej popularne imiona żeńskie w pokoleniu prababć w 1929 roku to:

Maria, Teresa (po 6 nadań);
Irena (5 nadań);
Jadwiga, Marianna, Zofia (po 4 nadania);
Cecylia, Halina, Janina, Krystyna (po 3 nadania);
Czesława, Helena, Małgorzata (po 2 nadania);
Agnieszka, Anastazja, Aniela, Anna, Barbara, Brygida, Elżbieta, Florentyna, Genowefa, Gerda, Gizela, Henryka, Józefa, Krescencja, Lidia, Łucja, Marta, Natalia, Palomea, Regina, Rozalia, Stanisława, Stefania (po 1 nadaniu).

Pierwsze miejsce imienia *Maria* z sześciokrotnością nadań to niewątpliwie wpływ kultu Maryjnego w Górcie Klasztornej pod Łobżenicą; imię *Teresa*, powtarzające się również sześciokrotnie, to imię, które nosiła św. Teresa z Avili, mistyczka kanonizowana w 1622 r., i być może popu-

larność tego imienia to wpływ obrazów tej świętej w Górze Klasztornej. Natomiast dalsze imiona: *Irena* (5 nadań) to imię greckie, które jest metonimicznym użyciem wyrazu pospolitego *eírene* 'pokój', w Polsce rozpowszechniło się w ostatnich dwustu latach. Imiona: *Jadwiga, Marianna, Zofia* (po 4 nadania) popularne były w XIX wieku, a *Cecylia, Halina, Janina, Krystyna* (po 3 nadania) popularne były w XX wieku; *Czesława, Helena* (po 2 nadania) – to także częste imiona w minionym wieku, których w ogóle w Polsce nie znajdziemy na współczesnych listach rangowych imion nadawanych dzieciom. Imiona takie, jak: *Cecylia, Genowefa, Gerda, Jadwiga, Helena, Łucja, Regina, Rozalia* znane są z literatury czy z historii. Ciekawe są imiona żeńskie utworzone na bazie imion męskich: *Florentyna, Henryka, Józefa, Stanisława, Stefania*. Imionami, które spotkać można wśród pań starszego pokolenia, są niewątpliwie: *Anastazja, Aniela, Brygida, Czesława, Elżbieta, Józefa, Helena, Irena, Janina, Marianna, Teresa*.

Szczególną ciekawostką wśród zebranych imion są trzy imiona żeńskie: *Krescencja, Miriam* oraz *Polomea*. Imię *Krescencja* jest notowane w *Słowniku imion współcześnie w Polsce używanych* K. Rymuta. Słownik podaje, że imię to notowane jest w Polsce 26 razy, a w województwie bydgoskim 1 raz (Rymut 1995: 224). Nosi je do dzisiaj żyjąca emerytowana nauczycielka ze Szkoły Podstawowej w Falmierowie koło Łobżenicy. Drugie imię *Miriam* (bez wygłosowego -a), jak podaje tenże *Słownik...* (s. 287), pojawia się 309 razy na terenie Polski. W latach 20. XX w. pojawiło się 5 razy (w tym 1 raz w Łobżenicy!), w latach 90. XX w. nadano je 128 razy (*Miriam* – według tradycji kapłańskiej była siostrą Mojżesza i Aarona). *Palomea* pojawia się w *Słowniku* jako *Paloma* i występuje 74 razy na terenie całej Polski, a w województwie bydgoskim 2 razy. Być może, że jedno nadanie z tych dwóch również dotyczy mieszkanki Łobżenicy. Wśród zebranych imion męskich pojawiło się imię *Brygdan*, którego nie notują słowniki, więc albo w dokumentach wpisano błędnie formę imienia, albo imię jest efektem dążenia rodziców do oryginalności. W końcu XX wieku wśród imion męskich najpopularniejszymi okazały się imiona: *Dawid, Michał* (6 nadań);

Adam, Bartosz, Mateusz, Piotr (po 4 nadania);

Damian, Łukasz, Miłosz, Paweł, Radosław, Szymon, Wojciech (po 3 nadania);

Artur, Jarosław, Maciej, Marcin, Tomasz (po 2 nadania).

Pojedynczo pojawiły się imiona: *Alek, Cezary, Hubert, Jakub, Krzysztof, Marek, Mariusz, Mikołaj, Przemysław, Rafał, Sebastian, Tobiasz, Waldemar, Wiesław*.

Wśród zebranych imion żeńskich w końcu XX wieku największym powodzeniem cieszyły się imiona:

Anna (6 nadań);

Magdalena (5 nadań);

Aleksandra, Kamila (po 4 nadania);

Adrianna, Agata, Agnieszka, Janina, Karolina, Marta, Paulina (po 3 razy);

Hanna, Katarzyna, Monika, Martyna, Patrycja, Weronika (po 2 razy).

Pojedynczo natomiast zanotowano występowanie imion: *Angelika, Aneta, Bogna, Dorota, Eliza, Ewa, Honorata, Iwona, Jagoda, Justyna, Julia, Lidia, Maja, Malwina, Miriam, Olga, Roksana, Samanta, Sandra*.

Z porównania zebranego materiału wynika, że 8 imion wymienionych w roku 1929 pojawiło się także wśród imion popularnych w końcu XX wieku. Były to żeńskie imiona: *Anna, Magdalena, Aleksandra, Kamila, Adrianna, Agata, Agnieszka, Karolina* oraz męskie: *Dawid, Michał, Adam, Bartosz, Mateusz, Piotr, Damian, Łukasz*. Żadne imię z pierwszej dziesiątki najpopularniejszych w 1929 roku nie znalazło się wśród pierwszej dziesiątki imion w końcu XX wieku. Wynika z tego wniosek, że wśród pradziadków i wśród ich prawnuków modne były zupełnie inne imiona i inne kryteria kulturowe ich wyboru.

Porównanie wyników badań w nadawaniu imion w Łobżeniczy z danymi zawartymi w *Słowniku imion współcześnie w Polsce używanych* K. Rymuta potwierdza, że duża ilość nadań niektórych imion w latach 20. maleje w latach 90. XX wieku. Np. imię *Jan* w przedziale lat 20.-30. ubiegłego wieku było nadane 132 367 razy, apogeum osiągnęło w latach 60. – 198 695 nadań; w latach 90. zostało nadane 13 438 razy, a w roku 1994 wystąpiło już tylko 3 509 razy. Odwrotna sytuacja jest z imieniem *Łukasz*. W latach 20. ubiegłego wieku były 142 nadania, a w latach 90. wystąpiły 234 038 nadania. Popularność nadań tego imienia wyraźnie wzrosła. Natomiast takie imiona, jak *Heliodor*, w latach 90. nie wystąpiło wcale, imię *Alfons* wystąpiło 2 razy, a imiona: *Genowefa, Czesława* – pojawiły się 64 razy na terenie całej Polski.

W zebranym materiale jedno z imion – *Brygida* – to imię o staroislandzkim rodowodzie (św. Brygida Szwedzka, 1302-1373, wizjonerka, zaangażowana w dzieła charytatywne, założycielka zakonu „brygidek”, kanonizowana w 1391 r., zob. Fross, Sowa 1988: 162). Pozostałe imiona to przede wszystkim imiona greckie 23,4% (np.: *Agata, Agnieszka, Katarzyna, Krzysztof, Sebastian*), następną liczebnie grupą są imiona o rodowodzie łacińskim 22,7% (np.: *Adrianna, Julia, Benedykt, Marek*), hebrajskim 15,6% (np.: *Anna, Elżbieta, Magdalena, Adam, Dawid, Szymon*),

słowiańskim 9,9% (np.: *Czesława, Stanisława, Jarosław, Mieczysław, Zdzisław*), germańskim 8,5% (np.: *Gerda, Gizela, Konrad, Zygmunt*), aramejskim ok. 2,1% (np.: *Marta, Tomasz*), francuskim (np.: *Aneta, Franciszek*), staroangielskim (np.: *Edmund, Edward*), staroskandynawskim (np.: *Olga, Brygida*) – łącznie ok. 1,4%.

4. Motywy nadawania imion dzieciom w Przedszkolu Publicznym w Łobżenicy

W drugim etapie zbadano, jakie były motywy nadawania imion dzieciom w Przedszkolu Publicznym w Łobżenicy w końcu minionego wieku. W tym celu w czasie spotkania z rodzicami poproszono ich o anonimowe wypełnienie ankiety, w której zapytano o motywy nadawania imion, oraz o to, kto decydował o wyborze imienia. W badaniu wzięło udział 100 respondentów. Uzyskane wyniki przedstawiają się następująco.

Na pytania: *Jakie motywy zadecydowały o wyborze imienia? Czy rodzice kierowali się modą, popularnością lub upodobaniem?* pozytywnie odpowiedziało 45 osób. Inne motywy to – takie imię przyniosło sobie dziecko w dniu urodzenia – pozytywnie odpowiedziało 10 osób; na oryginalność imienia, a więc na to, że nie ma go w otoczeniu rodziny, znajomych, czyli jest rzadko spotykane – pozytywnie odpowiedziało 8 osób; motyw: imię ładnie współbrzmi z nazwiskiem – wybrało 5 osób; na motyw religijny wskazało 5 osób; na motyw: imię było noszone przez dziadków lub rodziców – pozytywnych odpowiedzi udzieliło 5 osób; motyw: imię wybrano drogą losowania w gronie rodziny – znalazł tylko jedną pozytywną odpowiedź; dalszy motyw: imię jest noszone przez ulubioną koleżankę, kolegę, sympatię – też 1 odpowiedź. Łącznie wskazano na siedem motywów, które miały wpływ na wybór imienia. Motywy pojawiły się podobne jak w badaniu H. Borka czy J. Bubaka, ale wystąpiła odwrotna ranga tych motywów. Szczegółowo uzyskane wyniki przedstawia niżej Tabela 1. Najczęściej powtarza się motyw: „imię się podobało”. Niskie notowania mają motywy: „tradycja rodzinna”, „kult świętego”, „moda literacka”. Pojawiły się nowe motywy: „imię znanego sportowca”, „imię znanego bohatera filmowego”, „losowanie w gronie rodziny”, „imię nosi ulubiona koleżanka, kolega, sympatia”.

Dalsze badanie dotyczyło udziału rodziny w wyborze imienia. Na pytanie: *Kto decydował o wyborze imienia dla dziecka?* – otrzymano również 100 odpowiedzi. W 28 odpowiedziach wskazano, że decydowała matka dziecka; w 24 odpowiedziach wskazano, że o wyborze imienia zdecydował

Tabela 1. Motywacja imion dzieci w Przedszkolu Publicznym w Łobżenicy

Lp.	Motywy nadawania imion	Liczba osób
1.	Imię modne, popularne	
	a) podobało się, imię ulubione	45
	b) losowanie w gronie rodziny	1
2.	Imiona znanych postaci	
	a) historycznych lub literackich	4
	b) sportowcy	2
	c) bohater filmowy	4
	d) piosenkarz	4
3.	Tradycja rodzinna	
	a) imię dziadków lub innych członków rodu	2
	b) imię rodziców	3
	c) imiona chrzestnych	-
4.	Imiona związane z wyznawaną religią	5
5.	Takie imię przyniósł sobie z danego miesiąca urodzenia	10
6.	Prawidłowe współbrzmienie z nazwiskiem	5
	a) oryginalność	2
7.	Inne: ulubiona koleżanka, kolega, pierwsza sympatia	1
	a) nie było w otoczeniu rodziny, znajomych, rzadko spotykane	8
	b) przypadek	4
	Ogółem	100

ojciec dziecka; w 43 odpowiedziach rodzice napisali, że o wyborze imienia decydowali wspólnie; w 4 odpowiedziach wskazano, że o wyborze imienia zdecydowało rodzeństwo dziecka, a tylko w 1 przypadku napisano, że o wyborze imienia zdecydowali dziadkowie. Jak widać, na pierwszym miejscu znajduje się odpowiedź „rodzice wspólnie decydowali o wyborze imienia”; na drugim miejscu znalazła się odpowiedź „o wyborze imienia zdecydowała matka”, a na trzecim miejscu znalazła się odpowiedź „o wyborze imienia zdecydował ojciec dziecka.” Jeżeli ten wynik porównamy z wynikami podobnych badań przeprowadzanych w wcześniejszych latach (por. Borek 1978; Kochanowska 1989), to stwierdzić można, że rośnie liczba decyzji podejmowanych wspólnie przez rodziców w nadawaniu imienia dziecku. Świadczy to o umacnianiu się partnerstwa w współczesnych małżeństwach, o zmianie językowych zachowań, a co za tym idzie o podnoszeniu się kultury w nadawaniu imion i o coraz dojrzalszym podejściu do kwestii wyboru imienia dla dziecka.

5. Tendencje kulturowe mieszkańców Łobżenicy w aspekcie nadawania imion

Już T. Milewski w pracy *Indoeuropejskie imiona osobowe* napisał:

„Imiona tworzą system, który wyodrębniając się z całości języka pewnymi specyficznymi cechami, stanowi równocześnie część tradycji prawno-obyczajowej każdego społeczeństwa. Imiona, będąc tworam językowymi, są równocześnie środkiem orientacji w obrębie społeczeństwa, systemem klasyfikacji jego członków. W tych warunkach zachodzi niewątpliwy związek między imiennictwem osobowym a kulturą [...] Chociaż sam ogólny związek nie może podlegać wątpliwości, to jednak dla wykazania go w szczegółowych badaniach konieczne są założenia metodyczne. Nie wszystkie systemy imiennicze w równej mierze odzwierciedlają kulturę społeczeństwa. Zależy to od stopnia ich skostnienia i mechanizacji, od tego, czy są systemami młodymi, czy starymi [...] Jest oczywiste, że bezpośrednim zwierciadłem kultury są tylko systemy młode lub jeszcze niezbyt od nich oddalone. W systemach starych dla historii kultury mogą być wykorzystywane tylko pewne elementy pochodzące z dawnych czasów, które coś o tych ubiegłych epokach mówią” (Milewski 1969: 147-154).

Badacz konstatuje, że konieczna jest więc chronologizacja elementów systemu. Przystępując do analizy musimy każdy element umieścić na tle epoki, w której został wprowadzony do imiennictwa, i dopiero po tym uporządkowaniu chronologicznym materiału możemy wyciągnąć z niego pewne wnioski dotyczące dziejów kultury. Zależność systemów imienniczych od typu kultury najwyraźniej widać przy porównaniu ich między sobą.

Za podstawę kultury duchowej uważane są przez filozofów, socjologów, psychologów i antropologów ludzkie wartości. Rodzi się pytanie: jakie wartości wyrażają rodzice w nadawaniu imion swym dzieciom?

Kiedy analizujemy znaczenie wyrazów (rdzeni) stanowiących elementy składowe najstarszych indoeuropejskich imion dwuczłonowych, uderza nas to, że większość z nich można odnaleźć we współczesnych typologiach wartości lub można je do nich odnieść. Otóż dawniej dzieciom życiono, aby osiągnęły to, co uważano za dobre, cenne i ważne. Dlatego można oczekiwać, że w imionach-życzeniach – tak starożytni Indoeuropejczycy, jak i Słowianie – zawarli system ludzkich wartości przez nich uznawany.

Wśród analizowanych imion, w których życzenie stanowiłoby ich pragmatyczne znaczenie, wynikające z pragmatyki illokucyjnego aktu

mowy nadającego imię⁵, były imiona: *Anna, Magdalena, Aleksandra, Kamila, Adrianna, Agata, Agnieszka, Karolina, Marta, Paulina*, które nadawano współcześnie nowonarodzonym dziewczynkom w Łobżenicy. Chłopcom nowonarodzonym w Łobżenicy nadawano imiona: *Dawid, Michał, Adam, Bartosz, Mateusz, Piotr, Damian, Łukasz*.

Jak widzimy, spadły też zupełnie na ostatnią pozycję (tylko po 5 notowań) motywy: „tradycja rodzinna”, „kult świętego”, „moda literacka”, a doszły nowe: „imię znanego sportowca”, „imię znanego bohatera filmowego” czy „imię noszone przez ulubioną koleżankę, kolegę, sympatię”.

6. Wnioski końcowe

W badaniu uwzględniono 147 imion nadanych w miasteczku Łobżenicy w latach 20. oraz w ostatnich latach minionego wieku. W liczbie tej wystąpiły 73 imiona w pokoleniu pradziadków i 74 imiona, które wybierali swym dzieciom ich wnukowie. Żadne imię z pierwszej dziesiątki popularnych imion w pokoleniu pradziadków nie powtórzyło się wśród imion nadawanych swym dzieciom przez ich wnuków. Jedynie sześć imion z całego zbioru z lat 20. powtórzyło się w zbiorze imion nadawanych w końcu XX wieku. Są to imiona: *Anna, Agnieszka, Lidia, Marta* – spośród imion żeńskich oraz *Michał* i *Artur* – spośród imion męskich. Urosła popularność imion żeńskich: *Aleksandra, Anna, Magdalena*, oraz imion męskich: *Adam, Bartosz, Dawid, Mateusz, Michał, Piotr*. Są to imiona motywowane przez imiona świętych i błogosławionych Kościoła. Analiza zebranego materiału pod względem wartości kulturowych i kultowych pozwoliła także ustalić, że z Nowego Testamentu pochodzą imiona apostołów: *Łukasz, Mateusz, Piotr*, a ze Starego Testamentu imiona: *Anna, Lidia, Magdalena, Marta* oraz *Adam, Dawid, Michał*.

Badanie potwierdziło spadek popularności imion słowiańskich, szczególnie wśród imion żeńskich. W porównaniu z modnymi imionami w latach 20. spadek popularności nastąpił dla imion takich, jak: *Teresa, Irena, Zofia, Jadwiga*. Wśród imion męskich takimi imionami są: *Henryk, Franciszek, Edmund*.

Odpowiedzi na pytanie *Kto wybierał imię dla dziecka?* dowiodły, że w 43% ankietowani rodzice wyboru dokonali wspólnie, w 28% osobą wy-

⁵ Szerzej na ten temat por. Kaleta 1994-95, 1995 i tam cytowana literatura.

bierającą była matka, a w 24% imię wybierał ojciec. Wpływ innych osób na wybór imienia był znikomy. Najczęstszymi motywami w wyborze imienia były: „imię jest ulubionym imieniem”, „podało się”, „imię dziecko przyniosło sobie w dniu urodzenia danego miesiąca”, „imię ładnie współbrzmi z nazwiskiem”.

Wyniki badań są ogólnie zgodne z kryteriami doboru imion występującymi na terenie całej Polski, którymi są:

- dobór imienia do nazwiska (do krótkiego nazwiska dobiera się dłuższe imię i odwrotnie),
- dziewczynki powinny mieć imiona kończące się na głoskę *-a*.

W zebranych materiale tylko jedno imię wystąpiło bez wygłosowego *-a* (*Miriam*). Zaznaczył się wpływ seriali telewizyjnych w rosnącej popularności takich imion, jak: *Diana, Angelika, Georg, Robert*. Lektura statystyk popularnych imion podawanych corocznie przez USC pozwala zauważyć, że wracają „do łask” imiona: *Antoni, Jan, Stanisław, Franciszek* oraz: *Barbara, Lidia, Zofia*.

Z przedstawionego zestawienia widać, że najwięcej respondentów wskazało motywy: „imię modne, popularne”, „podało się rodzicom”. Na drugim miejscu znalazł się motyw „takie imię przyniosło sobie dziecko w dniu urodzenia danego miesiąca”. Na trzeciej pozycji znalazł się motyw „imię nie wystąpiło dotychczas w najbliższej rodzinie i otoczeniu, jest rzadko spotykane”. Czwartą pozycję zajęły motywy: „imię jest zgodne z wyznawaną religią” oraz „imię ładnie współbrzmi z noszonym nazwiskiem”. Najmniej osób wskazało, że przy wyborze imienia uwzględniono imię ulubionej koleżanki, kolegi czy pierwszej sympatii.

Imiona, które pojawiły się w komunikacji społecznej w ostatnich latach w Łobżenicy, a także w Bydgoszczy, w większości mają odpowiedniki w wielu językach europejskich. Z uwagi na wzrastające kontakty międzynarodowe, nasze wejście do Unii Europejskiej coraz częściej poszukiwane są imiona znane i właściwe dla całego kręgu kultury europejskiej. Skrajnym przejawem tej tendencji jest nadawanie dzieciom polskim obcojęzycznych form imion (np.: *Angelika, Colin, Chantal, Cynthia, Braian, Ricardo, Rüdiger, Xymeon, Ksawier*).

Jest to przejaw szerszego zjawiska – dążenia do oryginalności, do przeciwstawiania się utartym zwyczajom. Wybór imienia dla dziecka jest przejawem kultury rodziców, jest świadectwem stosunku rodzin do tradycji i przejawem ich poziomu intelektualnego. Chodzi jednak o to, aby pomiędzy tradycją a nowoczesnością w polskiej leksyce imienniczej pozostała stabilizacja i harmonia. Zmiany w leksyce imion nie mogą powo-

dować zmian w gramatyce języka. Stan taki wymagałby oddzielnego, obszernego opracowania ortografii i fleksji w imiennictwie.

Imiona służą w języku do specjalnych celów i mają dla nas, obok nazwisk, szczególne znaczenie. Nazwisko różni się od imienia tym, że służy całej rodzinie, jest stałe i dziedziczne. Obecnie, dzięki zastosowaniu technik komputerowych, dzięki wprowadzeniu systemu PESEL możemy śledzić zmienność w popularności nadawanych dzieciom imion w różnych przedziałach czasowych i terytorialnych. Możemy wyciągać wnioski dotyczące kultywowania tradycji kulturowych, pojawiania się nowych tendencji w związku z przemianą ustrojową, globalizacją, otwarciem granic.

Badanie wykazało, że „ciekawostki imiennicze” występują i zmiany dokonują się nie tylko w wielkich centrach, ale także w tak małym, szacownym miasteczku, jakim jest miasto Łobżenica. Nadawanie imion indywidualnych istotom ludzkim jest jednym z uniwersaliów kulturowych. Przyczynia się do tworzenia koncepcji osobowej tożsamości odpowiedniej do okresu historycznego.

Bibliografia

- Borek H., 1978: *Socjolingwistyczne aspekty imiennictwa*, Onomastica XXIII, s. 163-175.
- Breza E., 1987: *Motywy wyboru imion dla dzieci urodzonych w Bydgoszczy w roku 1966 i 1976*, Socjolingwistyka nr 6, s. 90-96.
- Bubak J., 1986: *Nadawanie imion w Polsce. Aspekt prawny i językowy*, Socjolingwistyka nr 5, s. 145-164.
- Bubak J., 1993: *Księga naszych imion* Ossolineum, Warszawa – Kraków.
- Fross H., Sowa F., 1988: *Twoje imię. Przewodnik hagiograficzno-onomastyczny*, Kraków.
- Gajda S., 1973: *Socjologia imion na przykładzie Opola i okolicy*. Studia Śląskie, Seria nowa XXIII, Opole, s. 267-296.
- Kaleta Z., 1995: *Świat ludzkich wartości odzwierciedlony w nazwach własnych osób (Nazwiska zachodnioeuropejskie i słowiańskie)*, SIOccLII, s. 27-34.
- Kaleta Z., 1996: *Świat ludzkich wartości odzwierciedlony w nazwach własnych ludzi*, SOK-XII, s. 55-62.
- Kaleta Z., 1996: *Świat ludzkich wartości odzwierciedlony w nazwach własnych osób (Semantyka imion staropolskich z członami -mir, -myśl, -sław na przykładzie indoeuropejskim)*, SIOcc LIII, s. 7-13.
- Kaleta Z., 1997: *Świat ludzkich wartości odzwierciedlony w nazwach własnych osób (Imiona staropolskie z członem dobr(o) na tle indoeuropejskim i wartości w nich wyrażone)*, SIOcc, LIV, s. 29-38.

- Kaleta Z., 1998: *Nazwisko w kulturze polskiej*, Warszawa.
- Krupa P.J. MSF, 1997: *Górka klasztorna*, Pelplin.
- Mietz A., Pakulski J., 1993: *Łobżenica. Portret miasta i okolicy*, Toruń.
- Milewski T., 1969: *Indoeuropejskie imiona osobowe*, PAN, Prace Komisji Językoznawstwa, nr 18, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Moszyński K., 1968: *Kultura ludowa Słowian*, t. II, cz. 2, Warszawa, wyd. 2.
- Puzynina J., 1982: *Językoznawstwo a aksjologia*. Biuletyn PTJ, XXXIX.
www.mswia.gov.pl
- Rymut K., 1995: *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, PAN Instytut Języka Polskiego, Kraków.
- Rzetelska-Feleszko E., 2006: *W świecie nazw własnych*, Warszawa – Kraków.

Modern Tendencies in the Choice of Names Given to Children (basing on the example of Łobżenica town)

Summary

The research concerned 147 names given to children in Łobżenica in the 20's and 90's of the last century. In the total number there are 73 names which appeared in the great grandparents' generation and 74 names which their grandchildren chose for their offspring. The research showed that 'name curiosities' appear and changes occur not only in big cities but also in a small town, such as Łobżenica. The research on regional names lexis confirm the changes in the culture of language in the whole country. The statistics of popular names which is published every year by the Registry Office shows that there is a tendency to choose traditional names, such as Antoni, Jan, Stanisław, Franciszek and Barbara, Julia, Lidia, Zofia. Most of the names which have appeared in social communication in the recent years in Łobżenica, and also in Bydgoszcz have their counterparts in many European languages. Because of the increasing number of international contacts and Poland's membership of the European Union, names which are well known and characteristic for European culture become more popular. The extreme symptom of this tendency is the choice of foreign names forms for Polish children (e.g. *Angelika, Colin, Chantal, Brian, Ricardo, Rudiger, Xymeon, Ksawier*) It seems to be the symptom of a wider phenomenon – the tendency to be original, to oppose the traditional habits. The problem is, however, that the stabilization and harmony between tradition and modernity should be present in Polish names lexis. Changes in names lexis cannot cause changes in the grammar of the language. Such state would demand a separate, broad work on orthography and inflection of names.

Maria Czaplicka – dr nauk humanistycznych, adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Wczesnoszkolnej Instytutu Pedagogiki Akademii Bydgoskiej. Ukończyła studia w zakresie filologii polskiej na Uniwersytecie Gdańskim (1980 – praca magisterska: *Formacje na -sko i -isko w dialekcie kaszubskim /na podstawie Słownika*

Maria Czaplicka-Jedlikowska

gwar kaszubskich B. Sychty/, promotor: prof. Bogusław Kreja). Doktorat napisała nt. *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II połowy XV w. do I połowy XVIII w.* (1991, promotor: prof. E. Breza). Naukowo interesuje się antroponimią, toponimią, onomastyką literacką, literaturą dla dzieci i młodzieży, kulturą języka polskiego. Bada funkcjonowanie nazw własnych w komunikacji społecznej i w literaturze. Opublikowała monografię *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od końca XV w. do połowy XVIII w.*, Bydgoszcz 1996. Przygotowała rozprawę habilitacyjną na temat *Funkcje nazw własnych w literaturze dziecięcej*.